

Van ervaringen tot duurzaam handelen

Ruimte voor het initiatief van leerlingen

De situatie in de wereld wordt steeds verontrustender, de problematiek heftiger, de uitwerking op het dagelijks leven ingrijpender. Een supercomplexe crisis, waarvan de oplossing, ondanks de nodige inspanningen, bij lange na niet in zicht is. Op welke manier werken we aan het realiseren van de Sustainable Development Goals (SDG's) en bereiden wij leerlingen en onszelf voor op die onzekere toekomst?

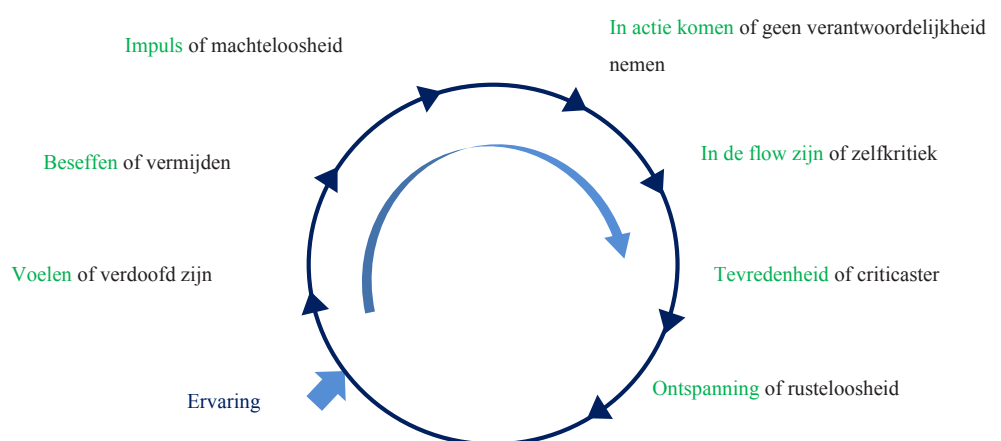
Als mensen tegen mij zeggen: "Ik zie het niet meer zitten, de wereld gaat 'naar de knoppen', het heeft toch allemaal geen zin", heb ik de neiging om te zeggen: "Als je bij de pakken neerzit, weet je zeker dat de situatie er niet beter op wordt. Als je je inzet, kun je in ieder geval de hoop hebben dat er iets verbetert en dat je wellicht ook nog anderen inspireert."

Om je hoop, moed, enthousiasme en creativiteit te kunnen behouden, te koesteren en te benutten is het belangrijk om emoties en gevoelens toe te laten, ook de sombere, die er hoe dan ook zijn. Pas als alle emoties, positief en negatief, er mogen zijn, ontstaat ruimte voor bewustwording, hoop en actiebereidheid. Het zou dus beter zijn om te vragen: "Wat maakt dat je vindt dat het geen zin heeft? En wat voel je daarbij?" Dit verwerkingsproces begeleiden, en positief ondersteunen, is onderdeel van de taak van de docent, zeker als confronterende, indringende of onzekere informatie onderdeel is van de les. Je bent samen met je leerlingen bezig met 'transformatieve learning'. Dat gaat over leren en ontwikkelen van bewustzijn in, voor en door verandering.

De waarde van emoties

Allereerst, wat gebeurt er als je een (heftige)

REINA KUIPER is coach en trainer bij Stem van de natuur en projectleider docenten bij Wageningen Pre-University.
www.linkedin.com/in/reina-kuiper-4b080510/

Figuur 1.

ervaring meemaakt? Figuur 1 laat zien wat het gevolg kan zijn als je al dan niet de emoties toelaat die voortkomen uit die ervaring. Als je emoties durft toe te laten, erover praat, je realiseert wat dit betekent, reflecteert en ze verbindt met kennis en eerdere ervaringen, kun je de impuls ontwikkelen om er iets mee te doen of in actie te komen. Andersom is de kans groot dat als die emoties er niet mogen zijn, je er als het ware 'aan voorbij gaat', een ontevreden gevoel krijgt of zelfs gedesillusioneerd kunt raken. Hoofdstuk 4 van Plan Bèta gaat hier uitgebreid op in. De vraag is natuurlijk hoe je leerlingen hierin op een goede manier begeleidt. Je zou bij iedere fase van de ervaringscyclus een onderwijsactiviteit kunnen kiezen. Als voorbeeld drie soorten activiteiten:

- Ruimte geven aan ervaring
- Betekenis geven en morele vorming
- Samenwerken en handelen.

Via deze activiteiten kun je werken aan de Inner Development Goals, persoonlijke ontwikkelingsdoelen, die belangrijk zijn om de SDG's te realiseren.

Ruimte geven aan ervaring

Dit gebeurt vooral als je er zelf voor opent en de situaties aangrijpt. Opmerkingen van leerlingen als 'Oh wat erg!', 'Dat is niet eerlijk!' of 'Wat een stom filmpje!' bieden je een spontane uitnodiging om met hen in gesprek te gaan over wat er achter die uitspraken schuilgaat. Ook concrete lesstof kan aanleiding zijn om te spreken over persoon-

lijke ervaringen. Hoe is het bijvoorbeeld om in een woestijn te zijn of een overstroming mee te maken?

Leerlingen moeten jou en elkaar vertrouwen. Dat is gemakkelijker in kleinere groepen of in situaties die je daar speciaal voor kunt creëren, bijvoorbeeld een dagopening, werken met kaarten, creatieve werkvormen, groeps gesprekken in aparte opstellingen zoals een kring, op de grond zitten, in de schooltuin. Als je met leerlingen buiten bent, kan het direct ervaren van de natuur aanknopingspunten bieden om in gesprek te komen over de betekenis van natuur, verlies van biodiversiteit, schoonheid of heel fysieke ervaringen. Persoonlijke betrokkenheid bij duurzaamheid ontstaat vooral door de ervaring van verbondenheid met de aarde en de natuur. Om ervaringen meer ruimte te geven kan het handig zijn om samen te werken met collega-docenten van de taal- of creatieve vakken.

Betekenis geven en morele vorming

Als ervaringen er mogen zijn en leerlingen zich er bewust van zijn, is dat een basis om die ervaringen in samenhang te zien met de rest van de wereld. Om betekenis te geven aan eigen ervaringen hebben leerlingen de vaardigheid van kritisch denken nodig en de juiste informatie. Ook systeemdenken en toekomstdenken zijn hierbij van belang. Bij systeemdenken brengen leerlingen ver-

schillende aspecten van eenzelfde vraagstuk met elkaar in verbinding. Dit kan met visuele tools waarbij de leerlingen zelf de casus analyseren en vervolgens de relatie tussen de variabelen van een vraagstuk benoemen en tekenen. Deze werkvorm kun je op vrijwel alle multidisciplinaire duurzaamheidsvraagstukken toepassen.

Bij toekomstdenken kun je leerlingen laten stoeien met tijdlijnen, trends, scenario's, onvoorziene gebeurtenissen of je kiest voor een vrijere vorm met een gesprek over eigen dromen en toekomstbeelden. Als docent kun je leerlingen helpen om buiten de kaders van het huidige systeem te denken en de maatschappelijke horizon te verbreden. Het is belangrijk dat leerlingen leren inzien dat zij hun eigen toekomst mede vormgeven.

De echte reflectie komt pas goed uit de verf als je er met elkaar over in gesprek gaat. Bijvoorbeeld in de vorm van een socratisch gesprek dat erop gericht is steeds nieuwe inzichten toe te voegen in plaats van met elkaar in discussie te gaan. Klimaatgesprekken is een voorbeeld van hoe dit ook breder in de maatschappij wordt vormgegeven.

Samenwerken en handelen

Als ervaringen er mogen zijn en betekenis hebben gekregen, ontstaat meestal de wens om ook echt iets te doen, iets maken, tuinieren, de school verduurzamen of zelfs

een eigen initiatief of bedrijfje beginnen. Als docent kun je hiervoor uiteraard een kader geven dat past bij jouw lesstof, maar het moet blijven aansluiten bij de persoonlijke motivatie en initiatiefkracht van de leerling. Je kunt leerlingen zelf een actie of project te laten opzetten; eventueel met een externe opdrachtgever, zoals gebeurt bij het Technasium, of je biedt een aantal casussen binnen of buiten de school om de school te verduurzamen naar het voorbeeld van Eco-Schools. Wil je leerlingen vrijer laten en toch wat richting geven, laat ze dan zelf een van de Sustainable Development Goals kiezen. Samenwerking tussen leerlingen onderling en eventueel met derden draagt bij aan het gevoel dat je er niet alleen voor staat, samen kunt leren, creëren en op elkaar kunt vertrouwen.

Handelen kan ook gaan over echt actievoeren brieven of artikelen schrijven, en dergelijke. Hoe sta jij er als docent tegenover als jouw leerlingen mee willen doen aan een klimaatmars? Doe inspiratie op bij Teachers for climate.

}.....

Om echt iets te kunnen doen aan de wereldproblematiek hebben we leerlingen én docenten nodig die in zichzelf een creatieve vonk ontdekken, een persoonlijke passie voelen, die durven te volgen en zich kritisch durven op te stellen naar het huidige systeem en dat systeem durven te veranderen.

Wil je met collega's in gesprek over hoe je duurzaam onderwijs vorm kunt geven? Bekijk dan de nascholingen en leergemeenschap duurzaam onderwijs van de WUR.

.....

BRONNEN

- www.sdgnederland.nl
- www.innerdevelopmentgoals.org
- www.technasium.nl
- www.klimaatgesprekken.nl
- vfvo.nl/lesmateriaal/socratisch-gesprek
- eco-schools.nl
- teachersforclimate.nl
- wur.nl/teacheracademy
- wur.nl/docentontwikkelteam